

Innhold

Forord	11
Kapittel 1	
Innledning	13
<i>Terje Olsen, Hild Rønning og Willy Johansen</i>	
Hensikt og bakgrunn	16
Hva er utviklingshemming?	17
Å snakke med personer med utviklingshemming	18
Rettsikkerhet ved overgrep	19
Hvorfor denne boken?	21
Bakgrunnen for boken	22
Bokens oppbygging	24
Referanser	27
Kapittel 2	
Tenke sjæl og mene	29
<i>Anita Tymi</i>	
Alt må læres – om å være nærpersion til mennesker med utviklingshemming	30
Min forståelse av rettferdighet	30
Jeg blir så sint	31
Manglende opplæring om kropp og seksualitet	31
Språk og språkforståelse	34
Sjekkekurs mot uhensiktsmessig tilnærming	34
Et helt vanlig voksenliv – tenke sjæl og mene, måtte stå for det du sa ...	35
Oppsummering	36
Referanser	37
Kapittel 3	
Utviklingshemmedes rettssituasjon – utsyn over kunnskapsfeltet	38
<i>Terje Olsen og Patrick Kermit</i>	
Innledning	38
Det politiske bakteppet	40
Overgrep mot utviklingshemmede	43
Problematisk eller skadelig seksuell atferd	45
Oppfølging i strafferettspleien	46
Oppsummering	48
Referanser	48

Kapittel 4	
Seksualitet og seksuell helse	52
<i>Hilde M. Kristiansen</i>	
Innledning	52
Føringer for god seksuell helse	53
Seksuell helse	54
Kunnskap og holdninger	55
PLISSIT-modellen	56
Seksuell utvikling	58
Utviklingshemming og seksualitet	60
Seksuell helse hos mennesker med utviklingshemming	62
Habiliteringstjenestens rolle	65
Utvikling av spesialkompetanse på utviklingshemming og seksualitet i habiliteringstjenestene	65
Opplæring og ansvar	66
Seksualtekniske hjelpemidler	67
Oppsummering	68
Husk på	69
Referanser	69
 Kapittel 5	
Seksuallovbrudd	71
<i>Hild Rønning</i>	
Innledning	71
Vilkår for straff	72
Straffeforfølgning	75
Straffebudene	78
Voldtekt, jf. straffeloven § 291	78
Seksuell omgang ved å utnytte noens psykiske utviklingshemming, jf. straffeloven § 295, 1. ledd bokstav b	82
Seksuell handling uten samtykke, jf. straffeloven § 297	82
Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd, jf. straffeloven § 298	83
Samtykke	84
Straffskjerpelse	85
Erstatning og rett til bistandsadvokat	86
Avvergingsplikt – straffeloven § 196.	86
Forebygging	87
Referanser	89
 Kapittel 6	
Forebygging	92
<i>Anne Liv Engbråten og Britt Karin Bakkefjell</i>	
Hva sa lederne?	93
Risikofaktorer	94
Rutiner og systemer	95
Hvordan ser det ut i kommunene?	97

Den personlige prosessen	98
Kunnskap	100
Sårbarhet og ensomhet	101
Sosiale medier	103
Relasjoner og vennskap	104
Oppsummering	105
Husk på	106
Referanser	106
Kapittel 7	
Hvordan håndterer	
kommunene og spesialisthelsetjenesten mistanke om overgrep	108
<i>Nina Christine Dahl, Ulla-Maija Ahokas, Kirsti Kvandahl og John Pedersen</i>	
En sak sett fra kommunens side: Ida	109
Idas nabo	110
De første tegnene	110
Ida forteller til fastlegen	111
Kontaktpersonen følger opp	111
Avhør av Ida	111
Etter avhøret	112
Kommunens tanker i ettertid	113
En sak sett fra spesialisthelsetjenestens side: Marianne	114
Personalet registrerer	114
Spesialisthelsetjenesten melder til politiet	114
Nye kloremerker	115
Flere instanser svikter	115
Marianne endrer seg	116
Manglende oppfølging	116
Flere overgrep	116
Kunne noe vært gjort annerledes?	117
Hva kan vi lære av disse sakene?	117
Boforhold	117
Manglende erfaring og kunnskaper hos personer med utviklingshemming	118
Manglende kunnskap hos hjelpere	118
Manglende samhandling mellom instanser	119
Dokumentasjon	119
Når utsatte ikke blir trodd	120
Klare retningslinjer	120
Referanser	120
Kapittel 8	
Seksuelle overgrep mot samer med utviklingshemming	122
<i>Gry Bogetun</i>	
Innledning	122
Identitet og kulturell sårbarhet	125
Historien om fornorskning av samene	126

Samiske språk og kommunikasjonsformer	126
Slektas betydning.	127
Sykdom og seksuelle overgrep	127
Kulturelle forskjeller	128
Diskriminering.	129
Individuell sårbarhet	131
Tilbake til Ailo.	131
Oppsummering	132
Husk på	133
Referanser	133
Kapittel 9	
Politiets etterforskning av seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming	135
<i>Karianne Moen og Oddbjørg Edvardsen</i>	
Innledning	135
Hvordan får politiet kjennskap til seksuelle overgrep?	137
Etterforskning – vurdering av sak	138
Hypotesedrevet etterforskning og etterforskningsplan	139
Bevisinnhenting	140
Organisering av avhør	142
Kriminaltekniske spor – åsted	143
Pågrepelse, ransaking, beslag.	143
Viktige samarbeidspartnere	144
Oppsummering	145
Husk på	145
Referanser	146
Kapittel 10	
Barnehusets rolle ved gjennomføring av tilrettelagte avhør	147
<i>Heidi Lubinski Hansen</i>	
Barnehusene	148
Rettigheter	148
Barnehusenes formål og målgruppe	149
De risikoutsatte	150
Barnehusets oppgaver ved tilrettelagte avhør	151
Barnehusets rolle under avhøret	153
Før fornærmede eller vitne ankommer barnehuset	155
Språk og atferd	156
Oppsummering	159
Husk på	160
Referanser	160

Kapittel 11	
Krisesentre og personer med utviklingshemming	161
<i>Wanja J. Sæther</i>	
Innledning	161
Krisesentertilbudet til brukere med funksjonsnedsettelse	164
Hvilken type vold utsettes denne gruppen for?	165
Barn med funksjonsnedsettelse på krisesenteret	166
Utfordringer	167
Tilrettelegging av tilbudet	167
Kompetanse	168
Samarbeid	169
Informasjonsvirksomhet	170
Løsningsalternativer	170
Oppsummering	171
Husk på	172
Referanser	172
Kapittel 12	
Utviklingshemmede i rettssystemet	173
<i>Erik Søndena og Nina Christine Dahl</i>	
Innledning	173
Deteksjon	175
Identifisering er nødvendig	177
Rettssikkerhet og avhør	178
De er der, men vi ser dem ikke	179
Historien om utviklingshemmede som en egen gruppe lovbrøyttere	182
Norden	183
Straffeloven fra 1850 til i dag	184
Offentlig diskurs og politisk kontekst	185
Oppsummering	186
Referanser	187
Kapittel 13	
Hvilken betydning kan et tilrettelagt avhør ha for rettssikkerheten?	190
<i>Ole Herman Aansløyken og Rolf Arne Sætre i samtale med</i>	
<i>Anne Liv Engbråten</i>	
Samtale med Ole Herman Aansløyken, Finnmark politidistrikt	191
Samtale med Rolf Arne Sætre, Kripos	197
Kapittel 14	
Domstolsbehandling	202
<i>Robert Envik i samtale med Anne Liv Engbråten</i>	

Kapittel 15

Behandling av personer med utviklingshemming og skadelig seksuell atferd	210
<i>Eva Opdalshei og Hege Nilsen</i>	
Forekomst	211
Innhold og metoder i behandlingen	212
Teoretisk utgangspunkt	213
Behandlingsmål	214
Kasusformulering	215
Sosial kompetanse	217
Regulere følelser (emosjonell regulering)	218
Empati	218
Ansvar for egne handlinger	219
Hva er et overgrep?	219
Håndtering av egen risiko	220
Utvikling av sunn seksualitet og identitet	220
Når kan behandlingene avsluttes?	222
Oppsummering	223
Husk på	223
Referanser	223
Vedlegg 1: Ressursblomsten	226
Bidragstyttere	227
Stikkord	229